

**NASTAVNA JEDINICA 3**  
**RAZLIČITOST I PLURALIZAM**  
**Viši srednji nivo**

**Slaganje kroz neslaganje?**

**Kako postizemo dogovor oko zajedničkog dobra?**

“La multitude qui ne se réduit pas à l’unité est confusion; l’unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.”

[Različitost koja se ne može svesti na jedinstvo je zbrka; jedinstvo koje zanemaruje različitost je tiranija.]

**Blaise Pascal (1623-62)**

**3.1 Da sam ja predsjednik ...**

Učenici definišu svoje političke prioritete

**3.2 Koje ciljeve želimo promovisati?**

Učenici osnivaju političke stranke

**3.3 Šta je zajedničko dobro?**

Slaganje kroz neslaganje

**3.4 Učešće u pluralističkoj demokratiji**

Učenici govore o svom iskustvu

# Nastavna jedinica 3

## Različito i pluralizam

### Slaganje kroz neslaganje?

## Uvod za nastavnike

### 1. Veza između različitosti, pluralizma i demokratije

#### Različito – neki primjeri

- Radnici i poslodavci raspravljaju o platama i radnom vremenu.
- Zagovornici zaštite okoline vode rasprave s kamionskim lobijem o planovima izgradnje nove ceste.
- Roditelji žele da više nastavnika brine o potrebama njihove djece. Predstavnici poreskih obaveznika žele smanjenje poreza.
- Ljekari i nepušači žele potpunu zabranu pušenja u kafićima i restoranima. Vlasnici nekretnina i proizvođači cigareta zagovaraju slobodu pušenja na svim mjestima.
- Mladi žele da se jedna napuštena zgrada pretvori u centar za mlade. Obližnji stanovnici boje se da će noću biti previše buke.

Pojam **različito** odnosi se na načine na koje se ljudi razlikuju – po svojim interesima, ali i na druge načine: po svom načinu života, etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti i vrijednostima, svom društvenom statusu, polu, generaciji, dijalektu i regiji (urbanoj ili ruralnoj, na primjer). Različito se takođe povećava – kao obilježje društvene i ekonomske promjene.

#### Je li različito problem?

Prema teorijama **pluralizma**, odgovor je negativan. U demokratskim sistemima, svako ko promoviše pojedinačne ili grupne interese ostvaruje ljudska prava – na primjer, javno protestovanje je ostvarivanje slobode izražavanja. Dakle, koncept pluralizma prihvata različito – ona je činjenica, nešto „normalno“, ali predstavlja i izazov. Kako se mogu pomiriti različiti interesi različitih grupa i pojedinaca? Koje je najbolje rješenje sukoba i problema koje oni artikulišu? To je pitanje **zajedničkog dobra**.

#### Šta je zajedničko dobro?

Prema teorijama pluralizma, niko ne zna šta je zajedničko dobro prije nego što se održi javna rasprava o toj temi. Moramo se složiti oko onog što nam je najviše u interesu. Zajedničko dobro je nešto o čemu se treba dogovoriti. Pogledajmo dva gore spomenuta primjera.

- Radnici i njihovi poslodavci moraju se dogovoriti o plati koja radnicima garantuje pristojan životni standard, a poslodavcima omogućava da pod kontrolom drže troškove.
- Problem centra za mlade može se riješiti izgradnjom centra, ali i utvrđivanjem pravila kako bi se susjedi zaštitili od previše buke. Najbolje rješenje mora se pronaći kroz dijalog i pregovore, a ishod je najčešće kompromis.

Pluralizam je, dakle, povezan s konstruktivističkim pojmom zajedničkog dobra. Najprije svi učesnici artikulišu svoje različite interese, a potom traže rješenje koje je svakom prihvatljivo. Prema tome, nema ništa „egoistično“ u tome da se jasno iskažu vlastiti interesi. Naprotiv, to je dio procesa, a niko ne smije očekivati da će njegovi interesi biti u potpunosti ispunjeni. Pojam konstruktivizma naglašava da je uključen i element učenja, koji slijedi obrazac pokušaja i greške. Praksa će pokazati u kojoj mjeri

je rješenje dobro, a možda će biti potrebno da se izmijeni ili poboljša – u novoj rundi rasprava i pregovora.

### **Na koji način je pluralizam povezan s demokratijom?**

Pluralizam je oblik takmičenja. Igrači se međusobno takmiče da bi ostvarili svoje interese, a pregovori podrazumijevaju i moć i zaključivanje. Međutim, ova vrsta takmičenja osigurava da ni jedan igrač ne preuzme dominaciju. Različitost i pluralizam stvaraju poliarhiju (moć u rukama mnogih) što je društveni ekvivalent principa uzajamne kontrole u demokratskoj organizaciji. Pluralizam vodi ka liberalizmu proširujući takmičenje s ekonomije na društvo i politiku.

### **Kako pluralizam uspijeva mirno rješavati sukobe interesa?**

Različitost i pluralizam dopuštaju veliku dozu neslaganja oko interesa i problema („sfera neslaganja“). To će funkcionisati samo ako postoji „sfera slaganja“. Pluralizam zahtijeva od građana da se dogovore oko osnovnih vrijednosti i pravila:

- Međusobno priznavanje: drugi igrači smatraju se protivnicima, ali ne i neprijateljima.
- Nenasilje: pregovori se vode mirnim sredstvima, tj. riječima, a ne fizičkom silom.
- Prihvatanje kompromisa: svi igrači shvataju i prihvataju da se odluka može donijeti samo kompromisom.
- Pravilo većine: ako se o nekoj odluci glasa, većina odlučuje.
- Pokušaj i pogreška: ako se uslovi promijene, ili se odluka pokaže pogrešnom, vode se novi pregovori.
- Pravičnost: odluke se moraju donositi u skladu s ljudskim pravima.

### **Kritike na račun pojma pluralizma**

Kritičari naglašavaju da je u pluralističkom modelu moć u rukama mnogih, ali zbog različitosti, nejednako je raspoređena. Stoga neki igrači imaju veće šanse od drugih u takmičenju različitih interesa.

Ovaj argument ukazuje na konstitutivnu tenziju između slobode i jednakosti – konstitutivna je, što znači da je neiskorjenjiva, i sa gledišta demokratije i ljudskih prava. Pluralisti promovišu liberalno razumijevanje kompetitivne demokratije, a kritičari insistiraju na ravnopravnom shvatanju demokratije.

U pluralističkom modelu, tenzija između slobode i jednakosti jeste suština pitanja o zajedničkom dobru. Sloboda znači takmičenje, a takmičenje rađa pobjednike i gubitnike, tj. nejednakost. Prema tome, kada odlučujemo o zajedničkom dobru, igrači na terenu moraju voditi računa o potrebama slabijih.

### **Ima li pluralizam alternativu?**

Odbacivanje pluralizma podrazumijeva popuštanje pred „autokratskim iskušenjem“. Zajedničko dobro definiše neki autoritet, a svi koji se ne slažu smatraju se neprijateljem. Komunističke partije su primjer za to. One su prisvajale isključivo pravo na vođstvo, na osnovu tvrdnje da su u stanju da definišu zajedničko dobro naučnim sredstvima. I liberalna i egalitarna demokratija su odbačene.

Konačno, alternativa pluralističkoj demokratiji jeste jedan oblik diktature. To proizilazi iz konstatacije Vinstona Čerčila da je „demokratija najgori oblik vladavine osim svih onih grugih koji su već isprobani“. Pluralistička demokratija nije oslobođena rizika, ali doima se najboljim oblikom vladavine koja se mirno nosi s različitošću svojih pripadnika.

## 2. Učestvovati u demokratiji – šta nudi ova jedinica

Učenici uče da učestvuju u **pluralističkoj demokratiji**:

-Moraju se oglasiti ukoliko žele da se njihovi interesi i ideje uzmu u obzir; učestvovati u demokratiji takođe znači učešće u pluralističkom takmičenju.

-Učestvovati u demokratiji znači pregovarati o zajedničkom dobru.

-Učestvovati u demokratiji od svih učesnika zahtijeva prihvatanje osnovnih vrijednosti međusobnog uvažavanja, nenasilja, spremnosti na kompromise i vladavinu većine.

Pristup učenju ove jedinice usmjeren je na rješavanje zadataka. Učenici uče i razumiju različitost na osnovu svojih iskustava u učionici, a pluralizam na osnovu aktivnog uključivanja u proces pregovaranja o zajedničkom dobru.

Lekcija 1: najprije se od učenika traži da razmijene svoje ideje o tome šta bi se nalazilo na prvom mjestu njihovog programa da su oni predsjednici države ili predsjednici vlade svojih zemalja. Učenici će steći iskustvo o tome da među njima postoji mnoštvo različitih mišljenja i ideja. Učionica je model za različitost u društvu kao cjelini.

Lekcija 2 i Lekcija 3: potom počinje proces pregovaranja. Učenici koji dijele isto gledište ili osnovni pristup osnivaju političke stranke (ostale vrste grupa ispuštene su u ovom modelu), dok drugi mogu izabrati samostalno nastupanje. Učenici definišu svoje ciljeve i prioritete pa potom pregovaraju. Možda će doći do odluke ili kompromisa s kojim će se svi, ili barem većina, složiti – kao u stvarnom životu. Steći će iskustvo o prednostima organizovanja u stranke, na primjer, u odnosu na pojedince u takmičenju oko stvaranja programa i utvrđivanja rješenja.

Lekcija 4: učenici iznose svoja iskustva i povratne informacije u vezi s ovom jedinicom.

Uloga nastavnika je uloga moderatora. Učenici savladavaju jedinicu kroz svoje aktivnosti. Predlažemo nekoliko kratkih uputstava od strane nastavnika kao podršku konstruktivističkom učenju kroz instrukcije o osnovnim pojmovima. Nastavnik daje odgovarajuća uputstva u trenutku kada su učenici za njih spremni. Radni listovi za učenike i materijali za nastavnike nastavna su sredstva koja sadrže potrebne informacije.

## Razvijanje kompetencije: povezanost s ostalim jedinicama ove knjige

### Šta pokazuje ova tabela?

Naslov ovog priručnika, „Učestvovati u demokratiji“, stavlja naglasak na kompetencije aktivnog građanina u demokratiji. Donja tabela pokazuje potencijal za sinergijske učinke jedinica sadržanih u ovom priručniku. Pokazuje koje kompetencije se razvijaju u jedinici 3 (osjenčeni red tabele). Masno uokvirena kolona pokazuje kompetencije političkog odlučivanja i djelovanja – uokvirena je zbog svoje bliske povezanosti sa učešćem u demokratiji. Ostali redovi pokazuju povezanost s ostalim jedinicama ovog priručnika: koje kompetencije se razvijaju obrađivanjem ovih jedinica, a podrška su učenicima u njihovom radu u okviru jedinice 3?

### Kako možemo koristiti ovu tabelu

Nastavnici mogu koristiti ovu tabelu kao instrument za planiranje nastave u okviru obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

- Tabela nastavnicima pomaže da shvate sinergijske učinke koji učenicima olakšavaju obuku u cilju ponovljenog usvajanja važnih kompetencija, u različitim kontekstima koji su na različite načine povezani.
- Tabela pomaže nastavnicima koji mogu samo nekoliko lekcija posvetiti obrazovanju za demokratiju i ljudska prava: nastavnik može izabrati samo ovu jedinicu i zanemariti ostale, budući da zna da se neke ključne kompetencije, u izvjesnom smislu, razvijaju i u ovoj jedinici – na primjer, vršenje izbora, razumijevanje pluralizma identiteta, ostvarivanje prava na slobodu, odgovornost kod vršenja izbora koji utiče na druge.

Jedinice	Dimenzije razvijanja kompetencije			Stavovi i vrijednosti
	Politička analiza i procjena	Metodi i vještine	Učestvovanje u demokratiji. Političko odlučivanje i djelovanje	
<b>3. Različitost i pluralizam</b>	Prepoznavanje područja zajedničke namjere i sukoba. Dvije dimenzije politike: rješavanje problema i borba za moć.	Javni govor. Obraćanje drugima Upravljanje vremenom.	Utvrđivanje političkih prioriteta i ciljeva. Pregovaranje i odlučivanje.	Samopouzdanje, samopoštovanje. Spremnost na kompromis.
6.Vlast i politika	Politika: postupak rješavanja problema. Dimenzija moći pri izradi programa.			
4.Sukob			Pregovaranje i odlučivanje.	
5.Pravila i propisi			Dogovor oko okvirnih pravila.	Međusobno uvažavanje

## NASTAVNA JEDINICA 3: Različitost i pluralizam – Slaganje kroz neslaganje? Kako se složiti oko zajedničkog dobra?

Tema lekcije	Razvijanje kompetencije/ ishodi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metod
<p>Lekcija 1 Da sam ja predsjednik ...</p>	<p>Definisanje političkih prioriteta, djelovanje u okvirima javne rasprave i odlučivanja, življenje u otvorenim situacijama „zbrke”.</p> <p>Pravljenje izbora i razmišljanje o kriterijumima.</p> <p>Sastavljanje tabele s kategorijama.</p> <p>Davanje kratke izjave i objašnjenje razloga.</p> <p>Četiri osnovna političke pozicije: liberalna, socijal-demokratska, konzervativna, zelena.</p>	<p>Učenici definišu, izlažu i upoređuju svoje političke prioritete.</p>	<p>A3 papir (spreman za učenike) Nastavni materijal 3A. Radni list za učenike 3.1. Traka papira za svakog učenika, poželjno s flomasterom.</p>	<p>Izlaganje i analiziranje izjava o politici; individualni rad; plenarna rasprava.</p>
<p>Lekcija 2 Koje ciljeve želimo promovisati?</p>	<p>Pregovaranje, uspostavljanje ravnoteže između insistiranja na vlastitim ciljevima i prihvatanja tuđih ciljeva.</p> <p>Političke stranke generišu moć koja je potrebna za promovisanje političkih ciljeva. To čine objedinjavanjem i postizanjem kompromisa.</p>	<p>Učenici dogovaraju zajednički program političkih prioriteta.</p> <p>Predstavljaju profile svojih stranaka na javnoj promociji.</p>	<p>Radni listovi za učenike 3.1-3.4. Nastavni materijali 3B.</p>	<p>Grupni rad, plenarna izlaganja, predavanje.</p>

Učestvovati u demokratiji

<p>Lekcija 3 Šta je zajedničko dobro?</p>	<p>Participacija: vještine pregovaranja. Analiziranje ciljeva zajedničkog djelovanja. Politika ima dvije dimenzije: rješavanje problema i borba za moć. Kompromis je cijena koju treba platiti za podršku i dogovor.</p>	<p>Učenici dogovaraju odluku.</p>	<p>A4 papirnate trake i flomasteri. Trake za prikazivanje „dijamantne analize”.</p>	<p>Igra donošenja odluka; pojedinačne, grupne i plenarne rasprave.</p>
<p>Lekcija 4 Učešće u pluralističkoj demokratiji</p>	<p>Organizovanje rezultata vlastitog rada. Kratke izjave, povratne informacije. Pluralizam podržava pravedno i efikasno odlučivanje. „Slaganje kroz neslaganje.” Promovišem svoje interese kroz učešće u demokratiji...</p>	<p>Učenici razmišljaju i raspravljaju o svom iskustvu i daju povratne informacije o jedinici.</p>	<p><i>Flip chart</i> i flomasteri, primjerci radnih listova za učenike 2.5 (Univerzalna deklaracija) i 2.6 (Evropska konvencija o ljudskim pravima).</p>	<p>„Zid šutnje”. Individualni rad, izlaganje i rasprava. Krug blic pitanja.</p>

## Lekcija 1

### Da sam ja predsjednik ...

#### Učenici definišu svoje političke prioritete

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p><b>Razvijanje kompetencije</b> odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p><b>Cilj učenja</b> pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p><b>Zadatak (zadaci)</b> koji se daju učenicima, uz <b>metod</b>, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis <b>materijala</b> predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p><b>Raspored</b> nastavniku omogućava okvirno planiranje vremena.</p>	
<b>Razvijanje kompetencije</b>	<p>Učešće: definisanje političkih prioriteta, djelovanje u okviru javne rasprave i odlučivanja, življenje u otvoreniom situacijama „zbrke”.</p> <p>Procjena: izbor, razmišljanje o kriterijumima.</p> <p>Analiza: izrada tabele kategorija.</p> <p>Metodi i vještine: davanje kratke izjave i objašnjavanje razloga.</p>
<b>Cilj učenja</b>	Učenici su u stanju definisati svoj položaj u okviru četiri osnovna politička stavovi: liberalnog, socijaldemokratskog, konzervativnog, ekološkog.
<b>Zadaci za učenike</b>	Učenici definišu, izlažu i upoređuju svoje političke prioritete.
<b>Materijali i sredstva</b>	<p>A3 papir (podsticaj za učenike).</p> <p>Nastavni materijal 3A.</p> <p>Radni list za učenike 3.1.</p> <p>Papirnata traka za svakog učenika, po mogućnosti s flomasterom.</p>
<b>Metod</b>	Izlaganje i analiza političkih izjava; individualni rad, plenarna rasprava.
<b>Raspored</b>	<p>Faza 1: učenici definišu političke ciljeve. 25 min.</p> <p>Faza 2: učenici analiziraju svoje odluke. 15 min.</p>

#### Informacije

U prvoj lekciji učenici svoj razred doživljavaju kao mikrodrustvo. Stvaraju različitost pojedinačnih gledišta i političkih prioriteta. Učenici dolaze do saznanja da takvu situaciju treba pojasniti. Ako svako od njih zamisli da je politički lider svoje zemlje i definiše svoje prioritete, očito je da treba donijeti neke odluke.

Nastavnik olakšava postupak koji slijedi u ovoj i sljedećim lekcijama. Ukoliko učenici ozbiljno shvate ciljeve, bit će zainteresirani za pregovaranje o odluci koju žele prihvatiti.



## Opis lekcije

### Faza 1: Učenici definišu političke ciljeve

#### Korak 1.1: Priprema

Učenici i nastavnik sjede u krugu, s dovoljno prostora na podu u sredini kruga. Klupe su sklonjene u stranu; namanje jedna klupa nalazi se u svakom uglu učionice i na njoj se može raditi.

Učenici imaju pribor za pravljenje bilješki.

Svaki učenik dobija jednu traku papira i po mogućnosti flomaster.

Nastavnik ima spreman A3 papir („Da sam ja predsjednik...”), vidi u nastavku.

#### Korak 1.2: Učenici donose odluke<sup>8</sup>

Nastavnik objašnjava učenicima da je to početak nove jedinice. Učenici se upoznaju s temom kroz aktivnost na osnovu sljedećih uputstava:

Zamislite da ste upravo postali predsjednik<sup>9</sup> naše države.

Da sam ja predsjednik naše države, moj prioritet bi bio ....
---

Nastavnik u centar kruga stavlja pripremljen papir sa pitanjima.

Šta će biti tvoj najveći prioritet?

Dopuni ovu izjavu. Evo nekoliko stvari za razmatranje:

Možeš izabrati konkretnu mjeru radi trenutnog ostvarivanja cilja – ili preduzeti prvi korak na putu ostvarivanja dugoročnog cilja.

Koja grupa ljudi, pitanje ili problem te najviše brine?

Učenici u miru razmišljaju o ovim pitanjima i na traku papira zapisuju svoje odluke. Još uvijek ne razmjenjuju svoje ideje jer će se to događati u plenarnom dijelu časa.

Svaki učenik iznosi samo jednu odluku. Ako imaju na umu više stvari, neka ih zabilježe.

#### Korak 1.3: Učenici iznose svoje odluke

Učenici naizmjenično iznose svoje odluke. Dovršavaju izjavu: „Moj najveći prioritet bio bi...” i objašnjavaju svoje razloge. Stavljaju svoje trake papira na pod u sredini kruga.

Može se očekivati da će neki učenici imati slične ideje. Ako se to dogodi, nastavnik ukazuje na to i predlaže grupisanje tih izjava. Na taj način se trake grupišu i daje im se odgovarajući naslov, kao na primjer, „borba protiv siromaštva“ ili „poboljšanje obrazovanja“.

Nastavnik podstiče učenike da se pridruže organizovanju ideja. Nema dalje rasprave ni komentarisanja odluka dok svi učenici ne dobiju priliku da iznesu svoje ideje.

Ishod će vjerovatno biti neki skupovi pod zajedničkim naslovom, ali i neke izjave koje stoje same za sebe.

---

<sup>8</sup> Ova metoda je varijanta zadatka 6.3, „Da sam ja mađioničar“ iz priručnika Podučavati demokratiju: Zbirka modela za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, Knjiga VI, u izdanju Savjeta Evrope, Strasbourg, 2008, str. 59.

<sup>9</sup> Nastavnik upotrebljava službeni termin za glavnu osobu u vladi dotične zemlje.

## Faza 2: Učenici analiziraju svoje odluke

### Korak 2.1: Učenici opisuju raznovrsnost svojih odluka

Nastavnik pomaže učenicima u ovom koraku postavljanjem otvorenog pitanja:

- Opiši „politički pejzaž” koji si stvorio/stvorila.

Nekoliko učenika odgovara. Mogu odgovoriti na sljedeće pitanje; ako ne, to čini nastavnik:

- Koja osnovna ideja povezuje ideje koje obrazuju skupove i zbog čega su ostali učenici izabrali drugačiji stav?

Učenici opisuju strukturu različitosti. Budući da se bave mogućnostima jedne političke odluke, a ne otvorenom razmjenom ideja, postaju svjesni potrebe postizanja sporazuma – spajanjem nekih predloga i isključivanjem drugih. Bogatstvo ideja proizvod je mnogih građana koji učestvuju u raspravi i ostvaruju svoju slobodu mišljenja i izražavanja. Odluka mora biti donijeta, ali ko je donosi?

Ako je potrebno, nastavnik podsjeća učenike na tu odlučujuću činjenicu.

### Korak 2.2: Nastavnik daje informacije o osnovnim političkim stanovištima

Svaki ugao učionice namijenjen je jednom od četiri politička gledišta. Nastavnik stavlja na klupe potrebne papire (zajedno s isječcima iz nastavnog materijala 3A). Naizmjenično uvodi svako stanovište, a jedan učenik ostalima čita izvave.

Nastavnik poziva učenike da koriste ovu informaciju:

- Koje osnovno stanovište odgovara njihovoj političkoj izjavi, ili skupovima, a koje ne?
- Mogu li se poistovjetiti s bilo kojim od tih gledišta, ili je njihov stav negdje u sredini? Ili bi radije definisali drugačije stanovište?

Nastavnik učenicima dijeli radni list 3.1 – plan ove jedinice. Zadatak je definisati stav koji učenici imaju na „političkoj sceni“. Političke stranke važni su posrednici između različitih interesa, vrijednosti i prioriteta. Učenici stoga treba da formiraju stranke s ciljem promovisanja političkih ciljeva koje su zacrtali u ovoj lekciji. Nastavnik im napominje da ostvaruju ljudsko pravo političke participacije. Mogu slobodno pristupiti ili napustiti stranku, osnovati novu ili ostati izvan svih stranaka. Zadatak je primjer procesa političkog odlučivanja – od političkih ciljeva u glavama ljudi do privremenog dogovora oko zajedničkog dobra.

### Korak 2.3: Učenici se sastaju u svojim novim strankama

U zadnjim minutima časa, učenici se sastaju u svojim strankama. Dobijaju radne listove za učenike 3.2 i 3.3 kao pomoć u raspravi.

Nastavnik razgovara s učenicima koji su odlučili da ne osnuju stranku i ne pristupe ni jednoj stranci. Mora im se objasniti da su u ovom zadatku, kao i u stvarnosti, stranke jači igrači i preuzimaju vodstva. Ako ozbiljno shvate svoje ciljeve, mora ih zanimati njihovo ostvarivanje u praksi. Da bi se to dogodilo, potreban je element moći. Stranke su u stanju da stvore takav potencijal moći. Učenici stoga treba da razmotre jednu od sljedećih mogućnosti:

- Ako imate dodatne mogućnosti, možda prethodno zabilježene, razmotrite mogućnost pristupanja nekoj od stranaka na osnovu tih ciljeva.
- Razgovarajte jedni s drugima da biste saznali možete li osnovati stranku.
- Pričekajte da čujete stranačke političke misije i potom izvršite izbor.

## Lekcija 2

### Koje ciljeve želimo promovisati?

#### Učenici osnivaju političke stranke

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p><b>Razvijanje kompetencije</b> odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p><b>Cilj učenja</b> pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p><b>Zadatak (zadaci)</b> koji se daju učenicima, uz <b>metod</b>, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis <b>materijala</b> predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p><b>Raspored vremena</b> nastavniku omogućava okvirno planiranje vremena.</p>	
<b>Razvijanje kompetencije</b>	Učešće: pregovaranje – ublažavanje insistiranja na vlastitim ciljevima i uvažavanje tuđih.
<b>Cilj učenja</b>	Političke stranke pokazuju moć koja je potrebna za promovisanje političkih ciljeva. To postižu objedinjavanjem gledišta i interesa pojedinih članova od kojih se zbog toga traži kompromis.
<b>Zadaci za učenike</b>	Učenici dogovaraju zajednički program političkih prioriteta. Javno predstavljaju profile svojih stranaka.
<b>Materijali i sredstva</b>	Radni listovi 3.1-3.4. Nastavni materijali. 3B
<b>Metod</b>	Grupni rad, plenarna izlaganja, predavanje.
<b>Raspored</b>	Faza 1: učenici definišu profile svojih stranaka. 15 min.
	Faza 2: promocija: stranke predstavljaju svoje profile. 10 min.
	Faza 3: nastavnik uvodi konstruktivistički pojam zajedničkog dobra. 5 min.
	Faza 4: učenici raspravljaju o svojim strategijama pregovaranja. 10 min.

#### Informacije

Najveći dio lekcije posvećen je učeničkim aktivnostima koje moraju biti dovršene u vrlo kratkom vremenu (vidi radni list za učenike 3.1).

Nastavnik drži kratko predavanje koje učenicima nudi jedan nov pogled na njihovo sadašnje iskustvo. Nastavnik spominje mnogo toga što učenici već znaju i uvodi ključne pojmove ove jedinice – različitost, pluralizam, zajedničko dobro.

Kroz ovu isprepljetanost konstruktivističkog učenja, podučavanja i nove faze konstruktivističkog učenja, pojmovi postaju učenicima razumljivi jer im pomažu da shvate situaciju u kojoj se nalaze.

## Opis lekcije

Nastavnik se poziva na plan lekcije (radni list za učenike 3.1). Stranke zauzimaju svoju poziciju na „političkoj sceni“. – doslovno zauzimajući svoje mjesto – i izrađuju svoje profile. Javna promocija svima će pomoći u definisanju svog gledišta – u saradnji ili suočavanju s drugim strankama.

### Faza 1: Učenici definišu profile i programe svojih stranaka.

#### Korak 1.1: Učenici prepoznaju svoj položaj na „političkoj sceni“.

Učenici koji su grupisali svoje političke izjave u prethodnoj lekciji sada trebaju da odluče gdje je njihovo mjesto na „političkoj sceni“. Obilježavaju ga namještanjem klupa i stolica na određena mjesta. To može biti u jednom uglu ili bilo gdje u učionici. Na taj način prostor između stranaka vrlo plastično pokazuje koje stranke su bliže ili su međusobno suprotstavljene. Što su dvije stranke bliže, to su veće šanse da će formirati koaliciju sa zajedničkim ciljevima.

Učenici koji su odlučili da ne pristupe ni jednoj stranci okupljaju se na slobodnom prostoru, po mogućnosti u sredini učionice. Razmjenjuju gledišta. Ako žele, nastavnik im se može pridružiti kao moderator. Ne smije ih nagovarati da se pridruže nekoj stranci, već sluša njihova pitanja i prigovore. Učenici odlučuju da li i kako participirati, a ne nastavnik.

Stranke u svako doba primaju nove članove, kao i u stvarnom životu. Učenici mogu i napuštati stranku.

#### Korak 2.2: Stranke definišu svoje profile

Uz pomoć radnih listova za učenike 3.2 i 3.3, učenici izrađuju profile svojih stranaka. Nastavnik posmatra i sluša, ali ne interveniše, osim ako nije zamoljen da pomogne, ili u slučaju ozbiljnijih problema.

### Faza 2: Promocija – stranke predstavljaju svoje profile

Ovo je javna promocija za stranke, a ne pojedinačne učenike. To se može objasniti ograničenim raspoloživim vremenom. Stranke objedinjuju pojedinačna gledišta čime se smanjuje diverzitet individualnih mišljenja.

Svaka stranka ima istu količinu vremena – 2 ili 3 minuta, zavisno od ukupnog broja stranaka. Nastavnik to objašnjava učenicima dok pripremaju svoje predavljanje i strogo primjenjuje to pravilo – iz očiglednog razloga pravičnosti.

Kao što se predlaže u radnom listu za učenike 3.2, od govornika se očekuje da privuku one koji se još uvijek nijesu odlučili. Osim toga, mogu da pokušaju da se takmiče s drugim strankama. Letci ili posterii koriste se kao podrška strankama.

Svi učenici, bez obzira jesu li članovi neke stranke ili ne, mogu da odluče žele li pristupiti ili napustiti stranku nakon tog skupa.

### Faza 3: Nastavnik daje podsticaj za razmišljanje: zajedničko dobro.

Taj uvod – kratko predavanje uz radni list za učenike 3.4 – ima za cilj da povezatize iskustvo učenika s osnovnim pojmovima različitosti i pluralizma. Ubacivanjem predavanja u kontekst iskustva i interakcije koje su kreirali učenici, događa se međudjelovanje konstruktivističkog učenja i sistemskog podučavanja.

Nastavni materijal 3B nudi nacrt za predavanje.

Učenici, ako je potrebno, mogu tražiti dodatno objašnjenje. U protivnom nije potrebna rasprava, jer učenici mogu razmišljati o ovom uvodu tokom budućeg rada.

## **Faza 4: Stranke pripremaju strategije pregovaranja**

Nastavnik upućuje učenike na radni list za učenike 3.1. U sljedećoj lekciji, stranke imaju mogućnost pregovaranja jedna s drugom. Mogu li formirati savez, koaliciju? Organizovaće se okrugli sto, kako bi se svim strankama i pojedinačnim učenicima pružila mogućnost pregovaranja o vlastitom poimanju zajedničkog dobra. U završnom dijelu ove lekcije, učenici mogu pripremati strategiju pregovaranja.

- Kojim će ciljevima dati prioritet?
- Koju stranku ili stranke žele izabrati za prvu rundu bilateralnih razgovora?
- Koliko će delegacija stranka osnovati?

Učenici nastavljaju interne rasprave u svojim strankama. Ukoliko ne zatraže nastavnikovu podršku, rade samostalno.

## Lekcija 3

### Šta je zajedničko dobro?

#### Slaganje kroz neslaganje

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p><b>Razvijanje kompetencije</b> odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p><b>Cilj učenja</b> pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p><b>Zadatak (zadaci)</b> koji se daju učenicima, uz <b>metod</b>, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis <b>materijala</b> predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p><b>Raspored vremena</b> nastavniku omogućava okvirno planiranje vremena.</p>	
<b>Razvijanje kompetencije</b>	Učešće: vještine pregovaranja. Analiza: raščlanjivanje ciljeva čija je namjera ista.
<b>Cilj učenja</b>	Politika ima dvije dimenzije: rješavanje problema i borba za moć. Kompromis je cijena koja se plaća da bi se dobila podrška i postigao dogovor.
<b>Zadaci učenika</b>	Učenici dogovaraju odluku.
<b>Materijali i sredstva</b>	A4 trake papira i flomasteri. Trake za demonstraciju „dijamantne analize“.
<b>Metod</b>	Igra donošenja odluka; pojedinačno, grupno i na plenarnoj raspravi.
<b>Raspored</b>	Faz 1: učenici definišu svoje predloge. 10 min.
	Faza 2: učenici pregovaraju za okruglim stolom. 30 min.

#### Informacije

Jedinica je model procesa dogovaranja ciljeva definisanih razumijevanjem zajedničkog dobra. U ovoj lekciji zadatak učenika je da se teži tom cilju. Mogu, ali i ne moraju uspjeti. Njihovo nastojanje i iskustvo jednako je važno kao i sam ishod.

Nastavnik i dalje ima ulogu moderatora. Na primjer, učenicima predstavlja modele pregovaranja, ali ne raspravlja o sadržaju.

Tokom prve faze, posebnu pažnju treba posvetiti učenicima koji se osjećaju isključenim jer nijesu pristupili ni jednoj stranci.

## Opis lekcije

### Početak: nastavnik iznosi pojedinosti programa

Nastavnik upućuje učenike na program (radni list za učenike 3.1) i podsjeća ih na njihov zadatak. U ovoj lekciji dogovaraće politički program. Koje ciljeve predlažu?

### Faza 1: Učenici definišu ciljeve

Učenici odlučuju koje će ciljeve predložiti. Stranke i pojedinci mogu iznositi predloge. Čini se da to daje prednost „nesvrstanim“ učenicima; s druge strane, predlog neke stranke ima mnogo veću šansu da bude izglasan velikim brojem glasova.

Predstavnici grupa ili učenici pojedinačno pripremaju kratku promotivnu izjavu.

Učenici bilježe svoje ciljeve flomasterom na papirnu traku.

### Faza 2: Učenici pregovaraju za okruglim stolom

Nastavnik insistira na tačnom početku. Učenici sjede na stolicama koje stoje poredane u krug; to ne odgovara metafori „okruglog stola“ u punom smislu, ali pospješuje komunikaciju. Stranke koje su formirale koaliciju sjede jedna pored druge.

#### Korak 2.1: Učenici iznose svoje predloge

Nastavnik otvara okrugli sto i daje riječ predstavnicima stranaka i pojedinačnim učenicima. Traži da govore o dogovorima koje su postigli i iznesu predlog zajedničke odluke. Stavljaju svoju papirnu traku na pod.

#### Korak 2.2: Učenici analiziraju svoje ciljeve i istražuju mogućnosti za kompromis i integraciju

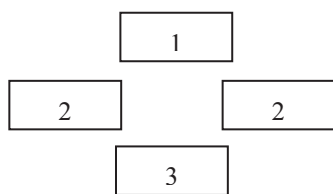
Nakon što su svi imali priliku da govore, nastavnik moderira i na osnovu predloga koje su učenici iznijeli utvrđuje moguću povezanost i kompromise.

- Da li neki predlozi spadaju u istu kategoriju? Mogu li se te kartice staviti u isti skup?
- Koji predlozi se međusobno isključuju? Učenici moraju pažljivo pogledati predloge. Da li se ciljevi međusobno isključuju? Ili im je namjera ista, ali zahtijevaju veliki napor, sredstva ili novac?

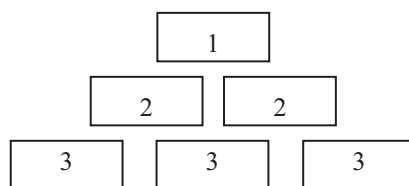
#### Korak 2.3: Nastavnik predlaže model pregovaranja

Nastavnik predlaže model za sastavljanje političkog programa s ciljevima koji se tiču zajedničkog dobra. Papirnim A4 trakama, označenim brojkama kao u nastavku, nastavnik uvodi model 1, pojednostavljenu verziju klasičnog modela „dijamantne analize“ (model br. 3).

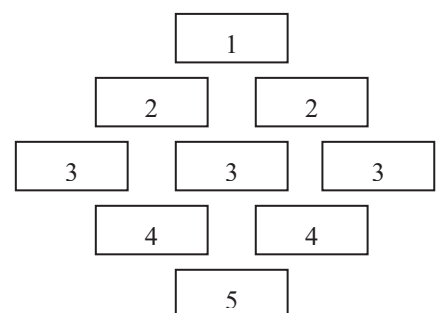
U varijanti s četiri cilja, jedan cilj smatra se glavnim prioritetom. Dva cilja su druga po redu, a jedan cilj, koji se smatra manje važnim ili manje hitnim, treći je po redu (ili se sasvim odbacuje – potom nastavnik uklanja cilj br. 3).



(1)



(2)



(3)

Ovaj tijesni model s tri ili četiri cilja zahtijeva pregovore budući da se mnogi ciljevi ne mogu dopustiti. S druge strane, manji broj ciljeva lakše se ostvaruje nego plan s kojim su svi zadovoljni, ali ga je mnogo teže ostvariti (dilema između inkluzije (spajanja ciljeva) i djelotvornosti). Nastavnik dodaje trake papira da bi se model br. 1 pretvorio u modele br. 2 i 3.

Nastavnik na kraju naglašava da svi modeli definišu samo jedan glavni prioritet. Prema tome, dalja, vrlo radikalna mogućnost bila bi da se definiše samo jedan cilj.

1
---

#### **Korak 2.4: Učenici pregovaraju**

Učenici se moraju dogovoriti oko nekoliko pitanja. Ta pitanja istovremeno otvaraju različite puteve do postizanja dogovora i podrške većine.

- Koji model biramo – koliko ciljeva želimo da uključimo?
- Kojim ciljevima dajemo prednost?
- Da li bismo se možda svi mogli složiti oko samo jednog cilja?
- Koje ciljeve uključujemo u svoj program? Ciljeve koji se međusobno podržavaju ili one koji se međusobno isključuju? (Prva mogućnost usmjerena je na efikasnost, a druga na inkluziju).
- Da li program u cjelini djeluje smisljeno?

Ovdje je potrebno pažljivo razmišljanje i raspravljanje. Stranke imaju jače uporište u svojim ciljevima, dok drugi možda imaju bolje ideje. Stoga je otvoreno pitanje koji će ciljevi dobiti najveću podršku.

Inkluzija ciljeva koji se međusobno isključuju (npr. ekološko + konzervativno) tipični su za koalicije između stranaka ili su pravilo za sve stranke. Organizovani model ciljeva (koje definiše jedna stranka) podložniji je stvaranju konkurencije i usmjeren je prema potencijalnom sukobu. Izbor između tih modela jeste stoga izbor političkih kultura – načini ostvarivanja pluralizma u demokratiji. Nastavnik prati kako se učenici nose s tim problemom i odlučuje da li će se na to osvrnuti u lekciji koja sadrži osvrt na ta pitanja.

Učenici reorganiziraju kartice na podu s ciljem stvaranja svog programskog modela (u obliku dijamanta ili piramide). Ako nekoliko modela uključuje iste ciljeve, duplikati se koriste za upoređivanje modela.

Kartice se na kraju stavljaju na *flip chart* kako bismo dobili postere koje ćemo koristiti u sljedećoj lekciji.

#### **Korak 2.5: Učenici glasaju**

Na kraju sastanka, učenici glasaju dizanjem ruku. Ako su se složili oko jednog skupa ciljeva, možemo očekivati jednoglasnost.

Ako su se pojavili različiti modeli, učenici o njima glasaju.

U tom slučaju nastavnik predlaže sljedeći postupak glasanja za koji se učenici odlučuju (glasanjem) prije nego što se izglasavaju modeli: ako bilo koji model dobije većinu od preko 50%, smatra se prihvaćenim. U protivnom se glasa ponovo, ovog puta između dva modela s najvećim brojem glasova. Vodeći računa o suzdržanim glasovima, model s najvećim brojem glasova smatra se prihvaćenim.



## Lekcija 4

### Učešće u pluralističkoj demokratiji

#### Učenici se osvrću na stečeno iskustvo

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p><b>Razvijanje kompetencije</b> odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p><b>Cilj učenja</b> pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p><b>Zadatak (zadaci)</b> koji se daju učenicima, uz <b>metod</b>, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis <b>materijala</b> predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p><b>Raspored vremena</b> nastavniku omogućava okvirno planiranje vremena.</p>	
<b>Razvijanje kompetencije</b>	Analiza i procjena: organizovanje rezultata rada. Metodske vještine: kratke izjave, povratne informacije.
<b>Cilj učenja</b>	Pluralizam je podrška pravičnom i efikasnom odlučivanju. „Slaganje kroz neslaganje.” Promovišem svoje interese učešćem u demokratiji.
<b>Zadaci za učenike</b>	Učenici se osvrću i raspravljaju o svom iskustvu i daju povratne informacije o ovoj nastavnoj jedinici.
<b>Materijali i sredstva</b>	<i>Flip chart</i> i flomasteri; kopija radnog lista za učenike 2.5 (Univerzalna deklaracija) i 2.6 (Evropska konvencija).
<b>Metod</b>	„Zid šutnje”. Individualni rad, izlaganje i rasprava. Kratke izjave svih učenika.
<b>Raspored</b>	Faza 1: Učenici se osvrću na stečeno iskustvo („Zid tišine”). 20 min.
	Faza 2: Rasprava o prethodnom. 15 min.
	Faza 3: Učenici daju povratne informacije. 5 min.

#### Informacije

Osvrt (refleksija) je konstruktivističko učenje. Učenici artikuliraju svoja gledišta i međusobno ih razmjenjuju. Uloga nastavnika jeste da osigura odgovarajuće metode i redosljed. To je primjer podučavanja kroz ljudska prava: učenici ostvaruju slobodu mišljenja i izražavanja. Strogi okvir svakom učeniku daje mogućnost učešća. Te mogućnosti nikada se ne doživljavaju kao potpuno jednake, jer različiti stilovi učenja različito reaguju na metode koje je nastavnik izabrao.

Nastavnik vrlo malo govori. Međutim, definisanjem okvira lekcije, nastavnikova uloga voditelja je cijelo vrijeme očita. Kao i kod ostalih jedinica, učenici se upoznaju s paradoksom da sloboda ne samo da ide ruku pod ruku sa strogim pravilima i rukovođenjem, već ih čak i zahtijeva.

## Opis lekcije

### Priprema:

Modeli političkog programa za koji su učenici glasali u prethodnoj lekciji izvješani su na zidovima učionice.

Četiri papira sa *flip chart*-a, („zidovi tišine“) nalaze se na zidovima učionice, a pri ruci su i 2-3 flomastera raznih boja. Listovi papira sa *flip chart*-a moraju biti lako dostupni, a ispred njih se nalazi 5-6 polukružno postavljenih stolica. Listovi papira sa *flip chart*-a mogu se položiti i na dvije ili tri spojene školske klupe.

Nastavnik je pripremio listove papira sa *flip chart*-a prije časa i napisao je osnovna pitanja (vidi u nastavku). Osigurani su dodatni listovi papira ako je učenicima potrebno još prostora za pisanje.

Organizacija sjedenja olakšava komunikaciju. Sjedenje ne bi smjelo biti organizovano frontalno, već na stolicama složenim u krug, ili stolovima složenim u slobodnom prostoru učionice – šta god se čini prikladnijim s obzirom na izložene listove papira sa *flip chart*-a.

### Faza 1: učenici se osvrću na svoje iskustvo („zidovi tišine“)

#### Korak 1.1: nastavnik objašnjava učenicima kako koristiti „zidove tišine“<sup>10</sup>

Učenici i nastavnik sjede. Nastavnik upućuje učenike u temu lekcije prema rasporedu (radni list za učenike 3.1) – osvrt i pogled unatrag, a ne primanje novih informacija niti rad na novom zadatku. U dijelu koji se odnosi na osvrt, učenici razmatraju i razmjenjuju ideje, te o njima raspravljaju.

Nastavnik uvodi metod „zida tišine“ i objašnjava zbog čega je izabran: radi se o vrlo dobrom metodi koji je podrška promišljanju i učenicima omogućava maksimalno vrijeme za razmišljanje i komuniciranje.

Nastavnik upućuje učenike na četiri postera – četiri „zida tišine“:

#### – Pluralizam

Kako sam doživio/doživjela pluralizam?

#### – Slaganje kroz neslaganje?

Zbog čega smo uspjeli, ili doživjeli neuspjeh u nastojanju da se složimo oko definicije zajedničkog dobra?

#### – Različita raspodjela moći

Kako smo se osjećali kao jači odnosno slabiji igrači?

#### – Ljudska prava

Koja smo ljudska prava ostvarili radeći na ovim lekcijama? (primjerci radnog lista za učenike 2.5, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i 2.6, Evropska konvencija o ljudskim pravima se u tom trenutku dijele učenicima).

Uputstva:

- Tokom ovog zadatka vlada tišina – zbog toga se zadatak i zove „zid tišine“. To je rasprava u pisanom obliku.
- Svaki učenik/učenica može pisati koliko želi.
- Minimalni zahtjev: dva zapisa, svaki na jednom od dva različita „zida tišine“.
- Učenici mogu napisati svoj odgovor na osnovno pitanje ili komentarisati ono što je napisao neki drugi učenik. Mogu se koristiti strelice, crte ili simboli.
- Učenici mogu obilaziti postere, ili se zadržati kod jednog.

<sup>10</sup> Ovaj metod je varijanta zadatka 7.1, „Zid tišine“, iz priručnika Podučavati demokratiju: Zbirka modela za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, Knjiga VI, u izdanju Savjeta Evrope, Strasbourg, 2008, str. 62.

### **Korak 1.2: Učenici zapisuju svoje ideje na „zidove tišine”.**

Učenici izvode zadatak osvrta u skladu s uputstvima. Nastavnik prati razmjenu ideja i mišljenja s postera, ali ne učestvuje. Nastavnik insistira na tome da svi poštuju pravilo tišine.

Ovaj dio traje 10-15 minuta.

### **Faza 2: Rasprava koja slijedi nakon prethodnog zadatka**

Nastavnik poziva učenike da sjednu (na stolice složene u krug na sredini učionice) i najavljuje sljedeći dio časa: raspravu koja je nastavak prethodnog zadatka i koju vodi nastavnik.

Najprije učenici treba da se slože oko tema o kojima žele da raspravljaju. Nastavnik ih upoznaje s potrebom da se u vremenu koje im stoji na raspolaganju izvrši izbor. To podrazumijeva da će se fokusirati na jedan ili dva „zida šutnje“, a ne da kratko komentarišu svaki od njih, no o tome odlučuju sami učenici.

Ovakva rasprava dio je konstruktivističkog učenja. Nastavnik ne može i ne treba da predviđa šta će učenici reći. Nastavnikov zadatak jeste da dá strukturu njihovih doprinosa raspravi.<sup>11</sup>

### **Faza 3: Povratne informacije („blic“ komentari)**

Nastavnik najavljuje kraj rasprave i zadnji krug povratnih informacija o jedinici. Ovaj metod sastoji se u davanju vrlo kratkih izjava. Svaki učenik treba da dovrši sljedeću izjavu:

*„Najzanimljivija i najvažnija stvar koju sam naučio/naučila u ovoj jedinici je...”*

Učenici naizmjenično daju kratku izjavu koja se sastoji od najviše 1-2 rečenice. Komentari nijesu dozvoljeni. Učenici mogu ponoviti i posebno naglasiti izjave drugih učenika.

Povratne informacije su podrška učenicima u pojedinim segmentima održivog učenja. Nastavnik prima informacije kojima se ocjenjuje ova jedinica. Učenici i nastavnik mogu iskoristiti pojedine ideje za planiranje budućeg rada u okviru obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, u smislu povezivanja s ostalim jedinicama, njihovog proširivanja i sl.

---

<sup>11</sup> Vidi poglavlje u uvodu o konstruktivnom učenju.

## Materijali za nastavnike 3A

### Četiri osnovna politička gledišta



#### **Liberalno stanovište: individualna sloboda je na prvom mjestu**

- Osnovni principi: lična sloboda i odgovornost.
- Zaštita ljudskih i građanskih prava.
- Slobodna trgovina i konkurencija kao pokretači napretka, modernizacije i povećanja blagostanja.
- Kapitalizam najbolje funkcioniše ako ga pustite da to čini samostalno.
- Jaka država – da, ali država koja se ograničava na vladavinu prava.
- Velikodušne povlastice socijalnog osiguranja čine ljude lijenim.
- Lični napor i uspjeh uvijek se isplate – nemojte previše oporezivati dohodak i profit.

**Slogan: „Bez rizika nema ni slobode”.**



#### **Socijaldemokratsko stanovište: jednakost je na prvom mjestu**

- Osnovni principi: jednakost, solidarnost, socijalna sigurnost.
- Zaštita slabih, siromašnih, manje zaštićenih.
- Ako se ne nadzire, kapitalizam produbljuje socijalne razlike. Nema alternative kapitalizmu, no njegove učinke treba nadzirati i korigovati političkim sredstvima.
- Potreban nam je sistem socijalne sigurnosti koji će štititi porodicu, invalide, starije ljude, nezaposlene i siromašne.
- Solidarnost znači da jaki pružaju podršku onima u stanju potrebe.

**Slogan: „Ujedinjeni opstajemo – podijeljeni propadamo”.**



#### **Konzervativno stanovište: sigurnost je na prvom mjestu**

- Osnovni principi: sigurnost i stabilnost.
- Jaka država je važna da bi zaštitila zemlju od opasnosti i prijetnji.
- Jaka država počiva na modernoj i efikasnoj ekonomiji.
- Produbljivanje socijalnih razlika treba izbjegavati.
- Porodici treba posebna zaštita.
- Građani treba da traže zaštitu samo ako se sami ne mogu nositi sa svojim problemima.

**Slogan: „Jaka država u zdravoj ekonomiji ”.**



## **Ekološko stanovište: životna sredina je na prvom mjestu**

- Osnovni principi: zaštita životne sredine, odgovornost prema budućim generacijama.
- Naš sadašnji način života, usmjeren na ekonomski rast i iskorišćavanje fosilnih goriva ozbiljna je prijetnja našoj budućnosti.
- Međunarodni sporazumi su neophodni radi zaštite životne sredine na globalnom nivou.
- Odgovorni smo prema budućim generacijama i cijeloj planeti.
- Male promjene u našim svakodnevnim životima čine veliku razliku.

**Slogan: „Novac ne možeš jesti”.**

## Materijali za nastavnike 3B

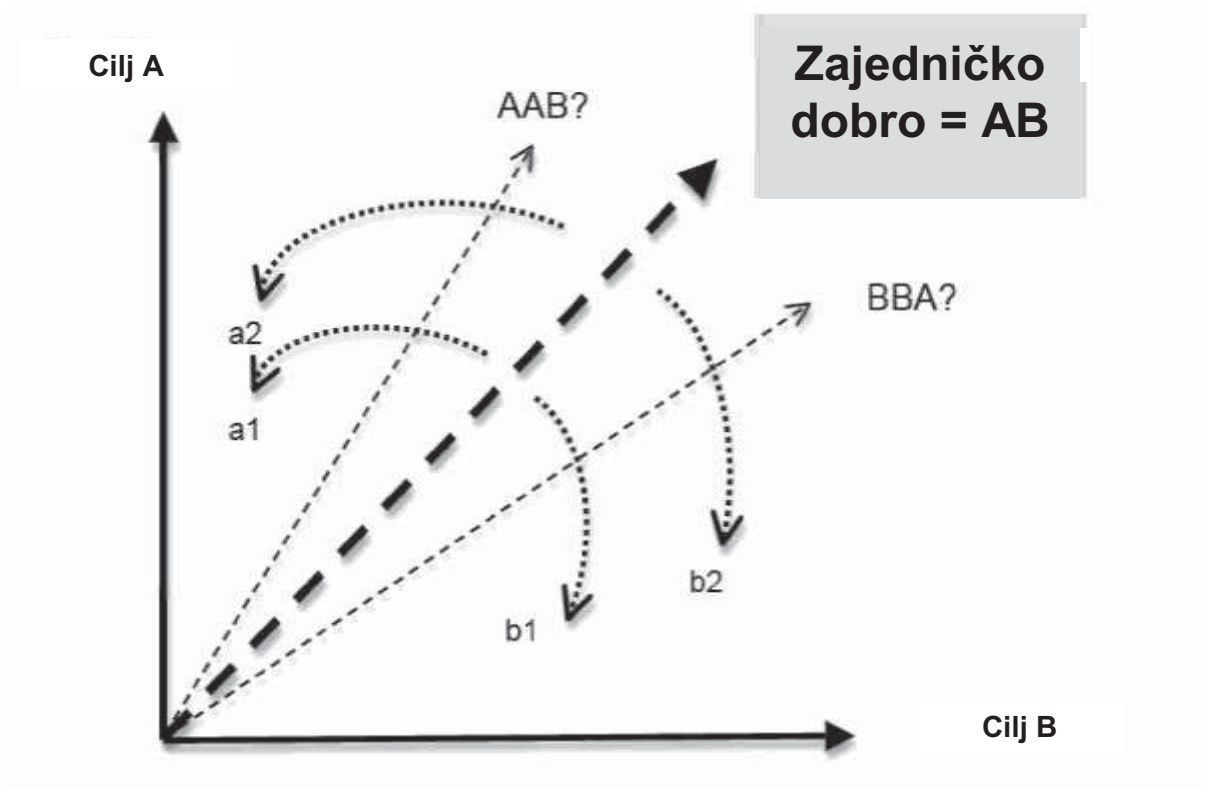
### Lekcija: šta je zajedničko dobro?

Ova koncepcija daje osnovne smjernice za analizu. Nastavnik bi trebalo da prilagodi predavanje obrazovnim potrebama svojih učenika i kontekstu nastavne jedinice.

U demokratijama se podrazumijeva da niko ne zna sa sigurnošću šta je zajedničko dobro pa stoga moramo zajedno odlučiti šta smatramo da je najbolje za našu zajednicu. U diktaturama je režim taj koji odlučuje šta je zajedničko dobro – to je jedna od velikih razlika između demokratije i diktature.<sup>12</sup>

Svako može i zaista i učestvuje u toj trajnoj raspravi: političke stranke, interesne grupe, mediji, političari i građani pojedinci. U suštini, u tome i jeste suština učešća u demokratiji – raspravljati i konačno odlučiti šta je najbolje za tvoju zemlju (ili svijet u cjelini) i kako se to može ostvariti.

Ova jedinica je zamišljena kao jako pojednostavljeni model postupka donošenja odluka. Započeli smo predlaganjem svojih ideja o zajedničkom dobru – ako razmišljate o svojim prioritetima u ulozi osobe na čelu zemlje, razmišljate o zajedničkom dobru. Sada ste usred procesa formiranja stranaka.



U sljedećoj lekciji međusobno ćete pregovarati o tome možete li ostvariti većinu koja će definisati zajedničko dobro – za sada.

Ovaj dijagram prikazuje šta se događa u takvom postupku donošenja odluka. Pretpostavimo da se raspravlja o dva osnovna cilja, cilju A i cilju B (to se može povezati s konkretnim ciljevima koje su stranke predstavile). Tri isprekidane strelice prikazuju konačna opredjeljenja koja stranke zagovaraju – neke žele dati prednost cilju A (varijanta AAB), druge cilju B (varijanta BBA). To su različite ideje o kojima treba razgovarati. Svaka stranka zastupa određeni program koji podržava neke grupne interese u društvu i nudi da uzme u obzir i interese druge strane.

<sup>12</sup> Vidi es radni list za učenike 3.6 radi detaljnije obrade ovog pitanja.

Stranke stoga pokušavaju da utiču na donošenje odluka u njihovom smjeru – a1 i a2 u prilog cilju AAB, s tim da stranke b1 i b2 vuku u suprotnom smjeru (BBA).

Koja je mogućnost najbolja kada je riječ o zajedničkom dobru : AAB ili BBA? Ili je to možda ravnoteža prema sredini: AB? Odluka se mora donijeti. Stranke pregovaraju i pokušavaju da nađu kompromis oko kojeg će se složiti i podržati ga. U demokratijama, kompromis je cijena koju plaćamo za moć. Moć odlučivanja pripada većini. Manjina, ili pojedinci, mogu uticati na odluku valjanim zaključivanjem.

Tako donijete odluke stalni su predmet kritičkog preispitivanja. Odluka možda u nekom trenutku ne služi zajedničkom dobru. Uslovi se mogu promijeniti. Većina se može promijeniti. Dobrim zaključivanjem većina se može uvjeriti da treba mijenjati mišljenje. Demokratska zajednica je zajednica koja uči.

### **Dodatak (ovaj se dio može ponuditi kao zasebna cjelina)**

Na koji je način sve to povezano s ključnim pojmovima ove jedinice - pojmom **različitosti** i pojmom **pluralizma**?

Ostvarujući svoju slobodu mišljenja i izražavanja, građani - pojedinci stvaraju jako **širok** spektar individualnih stavova o tome što je najbolje za njihovu zemlju. Građani koji su zainteresirani za ostvarivanje svojih ciljeva u praksi organiziraju i priključuju se organizacijama kao što su stranke, interesne grupe, i sl. To je organizovani **pluralizam** (vidi a1, a2, b1, b2 na dijagramu).

Pluralizam promovira takmičenje za sticanje moći i političkog uticaja. Odluka traži da se nekim ciljevima i interesima dâ prednost, dok se drugi odbacuju. Ponekad je potreban kompromis da bi se ostvarila potrebna većina.

Građani koji ne učestvuju u ovoj igri glasnog i jasnog artikulisanja svojih interesa i gledišta smatraće se isključenima. Interes svih je da učestvuju u demokratiji.

## **Nastavni materijal 3C**

### **Predlozi za dodatni rad i nastavak**

#### **1. Kako stranke odražavaju društvene podjele?**

Radni list za učenike 3.5 i raspravava

- Koje podjele postoje u našem društvu?
- Kako stranke u našoj zemlji odražavaju te podjele?
- Koje su odluke i kompromisi donijeti?

#### **2. Pluralizam**

- Koje interesne grupe i NVO postoje u politici?
- Koji su interesi dobro organizovani? Koji nijesu?

#### **3. Postizanje kompromisa**

U demokratskim sistemima pluralizam stvara potrebu za kompromisom. O tome postoje različiti stavovi:

1. Sa gledišta pojedinačnih igrača: kompromis je cijena koju treba platiti za moć. Dobre ideje se razvodne do drugog najboljeg rješenja.
  2. S opšteg gledišta: pluralizam podstiče na takmičenje: igrači provjeravaju jedni druge i osiguravaju da ni jedan od njih ne postane previše moćan. Pluralizam u društvu ima isti učinak kao i ravnoteža ovlašćenja u ustavu.
  3. Gledano iz perspektive postizanja rezultata: pluralizam rađa potrebu za stvaranjem kompromisa. Ekstremne odluke su rijetke. To je podrška društvenoj koheziji.
- Koji od ovih stavova se potvrđuju u stvarnom životu, npr. u konkretnim slučajevima?

#### **4. Upoređivanje demokratije i diktature**

Radni list za učenike 3.4

- Kako demokratije i diktature rješavaju različite interese i gledišta?
- Kakve su odluke donijete? (kriterijumi za poređenje: uključivanje interesa, djelotvornost, izražavanje kritike, uloga medija.)

#### **5. Dvije dimenzije politike**

Maks Veber:<sup>13</sup>

1. „Politiku možemo uporediti s polaganim i energičnim bušenjem rupa u debelim daskama sa strašću i dobrom procjenom.”
  2. „Ko god je aktivan u politici teži za sticanjem moći.”
- Kako smo doživjeli dvije dimenzije politike u ovoj jedinici?
  - Kako politički akteri u našoj državi uspijevaju da uravnoteže te dvije dimenzije?

---

<sup>13</sup>Max Weber, „Politika kao poziv“ (Politics as a Vocation), str. 2, 34 ([www.sscnet.ucla.edu/polisci/ethos/Weber-vocation.pdf](http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/ethos/Weber-vocation.pdf)); citate je redigovao autor.